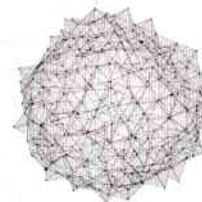

LBRIS

We know
books

Dr. Alain Grosrey

IMPERIUL DIGITAL ȘI MISTICA LUI

Traducere din limba franceză
de Ana-Maria Datcu

L'empire numérique et sa mystique

Copyright © 2022, Les éditions du Relié, une marque du groupe Guy Trédaniel

Copyright © 2022 Editura For You

Toate drepturile asupra versiunii în limba română aparțin Editurii For You. Reproducerea integrală sau parțială, sub orice formă, a textului din această carte este posibilă numai cu acordul prealabil al Editurii For You.

Redactare: Ioana-Andreea Rădulescu

Tehnoredactare: Anca Șerbu

Design copertă: Răzvan Mera

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GROSREY, ALAIN

Imperiul digital și mistica lui / Alain Grosrey ; trad. din lb. franceză de Ana-Maria Datcu. - București : For You, 2024

ISBN 978-606-639-641-7

I. Datcu, Ana-Maria (trad.)

133.5

Editura For You

Cuprins

Prolog	5
Imperiul ne vorbește	13
Capitolul 1 Cutremurele.....	21
Capitolul 2 Întruparea	74
Capitolul 3 Convingerile.....	132
Epilog	235
Anexă	245
Supliment online gratuit.....	250
Glosar de semne și acronime	251
Bibliografie	258
Mulțumiri	268
Despre autor	269

1946

„Progresul nu mai ține de oameni, ci de tehnologie,
de perfecționarea metodelor necesare pentru utilizarea
tot mai eficientă a resurselor umane.“

Georges Bernanos,
La France contre les robots

1956

„Tehnologia este acum destinul nostru.“

Günther Anders,
L'Obsolescence de l'homme

1988

„Desigur, se poate spune că omul este acela
care decide; dar progresul tehnic i-a conferit o ideologie,
o mantră, o mistică ce determină riguros și exclusiv
alegerile sale în direcția acestui progres.“

Jacques Ellul,
Le système technicien

2014

„Pe măsură ce tot mai multe dintre informațiile noastre
personale devin accesibile publicului, trebuie să le putem
utiliza mai eficient. Riscul de a ne arde din cauza
expunerii digitale a crescut considerabil, chiar dacă suntem
doar vag conștienți de acest lucru.“

Evgeny Morozov, *Pour tout résoudre
cliquez ici: l'aberration
du solutionnisme technologique*

Prolog

Este această carte potrivită pentru tine?

Da – dacă te regăsești în oricare dintre aceste afirmații:

- Vrei să cunoști istoria imperiului digital pentru a-i înțelege mai bine enigmele.
- Vrei să-ți dezvolți cultura digitală, fără a o limita doar la aspectele tehnice și fără a neglija implicațiile sale în cadrul culturii generale.
- Vrei să fii complet conștient de schimbările în curs de desfășurare, deoarece suntem chemați să devenim tot mai compatibili cu sistemele de inteligență artificială.
- Consideri că înțelegerea imperiului digital te ajută să realizezi în ce măsură te înstrăinează de tine însuși.
- Nu separi cultura digitală de reflecția asupra misterului existenței.

Ce înțeleg prin „imperiul digital“?

Cuvântul „imperiul“ se referă aici la puterea de dominație teritorială și mentală pe care tehnologia digitală o

reprezintă astăzi: o geografie expansivă, o politică colonială axată pe spațiu, un acompaniament al vieții noastre de zi cu zi, o influență asupra conștiinței noastre care este întărită de consimțământul nostru. Adjectivul „digital“ indică faptul că totul poate fi reprezentat sub formă de cifre: contul nostru bancar, cardurile noastre de credit, cardul de asigurare medicală și datele noastre despre sănătate, opiniile și gândurile noastre, un videoclip pe YouTube și multe altele.

Giganții web își asumă rolul de autoritate centrală pentru fiecare regiune-cheie: GAMAM¹ pentru Occident și Asia, BATHX² pentru China, Yandex pentru Rusia. Până în 2021, GAMAM și liderii chinezi ai internetului, Tencent și Alibaba, vor avea cele mai mari capitalizări bursiere. Datorită acestei puteri financiare și monopolului lor, ei reprezintă clasa conducătoare a imperiului digital.

Dimensiunea fizică a acestui imperiu ne este parțial cunoscută. Ea include în special obiectele care fac parte integrantă din viața noastră: smartphone-uri, computere, tablete, aplicații, obiecte conectate, senzori corporali conectați (pedometre, cântare de baie etc.) pentru cei care se implică în automonitorizare, antene de telefonie mobilă. În afară de acestea, există numeroase infrastructuri informatice conectate în rețea, centrele de date, programele, automatele și algoritmi necesari, printre altele, pentru a procesa urmele pe care le lăsăm pe internet, precum și mașinile capabile să simuleze inteligența umană.

În spațiu, sateliții asigură servicii de telecomunicații, internet și GPS. Din 2020, vor începe să fie plasate pe orbita joasă constelațiile de microsateți aparținând celor

doi giganți americani Jeff Bezos (Amazon/Kuiper) și Elon Musk (Starlink/SpaceX). Scopul acestor 40000 de vehicule este de a oferi acces rapid la internet pe tot Globul. La sol, stațiile releu echipate cu domuri și antene mari asigură conexiunea la rețeaua terestră. Iar în adâncurile oceanului, mii de kilometri de cabluri de telecomunicații garantează fluxul majorității datelor digitale către rețelele naționale de telefonie fixă.³

În anii 1990, imperiul digital a reușit să profite de globalizarea comerțului, de pierderea suveranității statelor și de credința în apariția unei fraternități universale sub forma unui „sat global“ sub egida internetului. Modul în care utilizăm internetul contribuie acum la creșterea de zeci de ori a puterii acestuia. Producem în permanență date: fotografii, videoclipuri, podcasturi, sunete, texte. Utilizăm serviciile giganților digitali. În schimb, aceste date, acum masive (*big data*), devin hrană pentru giganți și pentru numeroșii „cavaleri“ ai webului. Aceștia cunosc tot mai multe despre comportamentul nostru de cumpărare, despre obiceiurile noastre și chiar despre viața noastră privată. Pentru a face față creșterii utilizărilor și provocărilor strategice legate de prelucrarea unor cantități masive de date, puterea mașinilor este în continuă creștere.

De ce vorbesc despre „mistica“ lui?

Începând cu secolul XX, creștinismul occidental a cunoscut un declin fără precedent pe măsură ce s-a închisat în forme ecleziastice și dogmatice. Știi foarte bine

³ Harta cablurilor submarine din întreaga lume: <https://www.submarinecablemap.com/>.

¹ Google, Apple, Meta (noul nume al grupului care include Facebook), Amazon și Microsoft, plus IBM, Intel, Nvidia și Dell.

² Baidu, Alibaba, Tencent, Huawei, Xiaomi.

că acest declin nu este străin de cu creditul pe care îl acordăm puterii eliberatoare a științei și tehnologiei. Izolați de transcendent și din ce în ce mai separați de lumea vie, credem că puterea noastră de acțiune poate da sens existenței noastre.

Astfel, am contribuit la apariția unei mentalități tehnice și am propagat-o prin sistemele de educație, contribuind la sacralizarea științelor tehnice (tehnologiile speranței: bioingineria, terapia celulară, nanotehnologia, neuroștiința, criogenizarea și chiar plastinarea pentru cei care aspiră la o existență corporală post-mortem). Pe lângă tentația de a domina o natură atotputernică, dorim să ne ferim de suferința care face parte integrantă din condiția noastră umană. Suferim din cauza faptului că experimentăm instabilitatea întregii vieți. Suferim din cauza schimbării neîncetate care ne lasă dorințele veșnic nesatisfăcute. Suferim când începem să reflectăm asupra insignifianței noastre comparativ cu cosmosul și asupra lipsei de sens a existenței noastre.

Dorința noastră de a ne feri de această stare de rău existențială este, desigur, agravată de gustul nostru pentru performanță. Exaltarea tehnofilă și capacitatea de a sacraliza digitalul au devenit apogeul mentalității tehnocrate. Imperiul digital democratizează acum misticismul. Iar căutarea intimității personale cu absolutul de nedescris se stinge în favoarea adeziunii la un principiu salutar. Acest principiu ar avea capacitatea de a inversa amenințările la adresa vieții noastre. Astfel, imperiul reînvie constant speranța unei vieți mai fraterne, emancipate de numeroase constrângeri, chiar dacă se profilează spectrul dezastrului radical.

Mentalitatea tehnologică coincide cu viziunile organizațiilor internaționale care susțin digitalizarea tuturor

activităților umane. Mă gândesc în special la Forumul Economic Mondial (WEF sau Forumul de la Davos) și la Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE). Companiile îmbrățișează acum mișcarea irepresibilă a istoriei în numele noii economii digitale. La rândul lor, guvernele se adaptează valului. Ele au devenit relele ale unei viziuni mesianice care preamărește apariția unui om nou, compatibil cu inteligența artificială.

Ce poți face în fața incertitudinii?

În primul rând, ai văzut că, odată cu pandemia de COVID-19, imperiul digital și-a consolidat puterea și și-a extins teritoriile. Criza din domeniul sănătății a avut loc în plin avânt al capitalismului financiar și digital. Digitalizarea activităților umane se intensifică. A fost, de asemenea, începutul unei noi revoluții tehnologice caracterizate de viteza de inovare și interconectarea tehnologiilor.

În prezent, activitatea economică și socială se bazează în principal pe schimbul de informații digitale prin platforme și rețele de date. Rolul internetului a devenit esențial pentru organizații, întreprinderi și persoane fizice. Evoluțiile tehnico-economice și utilizarea intensivă a instrumentelor digitale au încurajat hibridizarea muncii. Compania americană Gartner, lider în domeniul cercetării și consultanței în afaceri, preconizează că 74% dintre organizații vor adopta permanent munca la distanță.⁴ Acest lucru îi va afecta în special pe lucrătorii din domeniul cunoașterii, cei care își mobilizează facultățile cognitive, comunicative și relaționale.

⁴ <https://bit.ly/gartner-hybrid-remote-workers>.

Extinderea imperiului digital are loc pe fondul unei mari incertitudini legate de presiunile geopolitice și tulburările globale: dublarea populației de pe continentul african, 143 de milioane de „migranți climatici“ până în 2050, îmbătrânirea populației în Europa, creșterea supravegherii tehnologice în serviciul statelor, teama de pierdere a suveranității națiunilor, schimbările climatice, creșterea amenințărilor biologice, prăbușirea biodiversității, creșterea fundamentalismului violent și criza digitală. Această criză include accesul inegal la resursele digitale, analfabetismul, dependența cibernetică a organizațiilor, care le sporește vulnerabilitatea la defecțiuni hardware, fraude sau furturi de date, criminalitatea cibernetică la scară largă, ce provoacă daune economice și crize diplomatice, și, desigur, riscurile inerente sistemelor de inteligență artificială tot mai autonome. Acestora li se adaugă poluarea din ce în ce mai mare cauzată de extracția metalelor strategice și a solumilor rare, consecințele ecologice ale fabricării instrumentelor digitale și ale transportului acestora către societățile comerciale, fără a uita multiplicarea undelor electromagnetice, costul utilizărilor noastre în materie de emisii de gaze cu efect de seră și dificultățile de reciclare a echipamentelor.

Confruntată cu marile transformări care ne așteaptă și incapabilă să depășească complexitatea crescândă, abordarea exclusiv tehnologică poate deveni singurul remediu pentru bolile de care suferim. Prin urmare, bio-progresiștii și adeptii soluționismului tehnologic pledează pentru utilizarea noilor tehnologii pentru a ne remodela societățile și a îmbunătăți decisiv condiția umană. O astfel de propunere vizează și anticiparea de noi evenimente pe care raționamentul uman le consideră foarte puțin probabile, dar care pot exacerba dezordinea sau modifica cursul istoriei. Ultimele decenii ne-au multe astfel de

evenimente: bula internetului de la sfârșitul anilor 1990, criza economică din 2008, atacurile din 11 septembrie 2001 de la New York și din 13 noiembrie 2015 de la Paris etc. Se crede că, dacă ar avea loc evenimente dramatice, tehnologia ar compensa consecințele negative ale incompetenței, ale politicilor mioape sau ale încrederii excesive. Iar inteligența artificială, la scară mai mică, ar contrabalansa deficiențele umane prin sprijinirea procesului decizional.

Structura cărții de față

Pentru a întocmi o genealogie fără a o limita la constatarea unor fapte istorice succesive, iată care este abordarea pe care am urmărit-o. În primul rând, îi dau cuvântul imperiului digital ca și cum ar fi o entitate autonomă. În doar câteva pagini, vei avea o imagine de ansamblu a situației pe care o trăim. În Capitolul 1 sunt expuse principalele idei care au contribuit la perceperea Pământului și a ființelor vii ca sisteme de informații. Capitolul 2 relatează întruchiparea acestor reprezentări mentale, fără de care nu ar exista niciun sistem tehnic. Vei explora evoluția mașinilor, de la industria grea până la dezvoltarea inteligenței artificiale. Iar Capitolul 3 analizează sistemele moderne și contemporane ce susțin vitalitatea imperiului digital.

Epilogul prezintă câteva contrabalansări ale dominației pe care acesta o exercită asupra vieții noastre. În final, Anexa include o listă de verificare și un link către un supliment online gratuit care explică 12 concepte-cheie.

Glosarul de semne și acronime (AWS, CERİ etc.) îți oferă acces la semnificația acestora și la site-urile web asociate. Iar Bibliografia enumeră sursele pe care le-am utilizat și te invită să aprofundezi teme specifice.

Imperiul ne vorbește

Să ne imaginăm pentru un moment că imperiul digital a atins autosuficiența datorită unei creșteri spectaculoase a puterii sale. Ne oferă nu doar o sursă de aplicații de birou, instrumente grafice, dispozitive de comunicare, programe de verificare gramaticală și de traducere sau sisteme de inteligență artificială specializate în robotică, recunoaștere a imaginilor și asistență decizională. Imaginează-ți, așadar, că acest progres al capacităților preluate de la mintea noastră a dat naștere unei inteligențe supraomenești capabile să își stabilească propriile obiective. Această inteligență ar comunica direct cu noi într-un limbaj natural.

Vreți voi, țările emergente și marile economii în curs de dezvoltare, să prosperați după modelul occidental și să eradicați sărăcia? Vă voi oferi mijloacele necesare. Unii dintre voi – precum China și India – beneficiați deja de puterea mea.

Dragă China, ai vrut să reglementezi interesele particulare în numele interesului general, nu-i așa? Ți-am pus la dispoziție instrumentele necesare și ați început să le aplicați cu succes în timpul fazei acute a pandemiei.

Împreună cu Coreea de Sud, Singapore și RAS Hong Kong, ați reușit să-i urmăriți digital pe oameni fără să le cereți măcar consimțământul. Ce inițiativă minunată! Arătați tuturor celorlalte țări calea spre capitalismul de supraviețuire. În privința războiului vostru rece cu Statele Unite, și aici vă fac o favoare. Vă întăriți pozițiile prin intensificarea atacurilor cibernetice, nu-i așa? Mă amuzați pentru că mă folosiți în speranța de a obține sau de a vă menține rangul de primă putere mondială a lumii. Apropo, cu noile voastre Drumuri ale Mătăsii, veți ajunge la utilizatorii de internet din întreaga lume. Trebuie să fiți încântați să folosiți cablul submarin PEACE. Nu am să vă spun că acesta leagă Pakistanul, Djibouti, Kenya, Egipt și Franța. O punte extraordinară pentru a vă comercializa serviciile în Europa și Africa, nu-i așa? Giganții americani nu vor fi fericiți în ziua în care utilizatorii lor îi vor abandona în favoarea platformelor voastre...

Permiteți-mi să mă adresez vouă, țări emergente și economii în curs de dezvoltare. Gândiți-vă doar cât de compatibili suntem! Voi ajuta și populațiile voastre care cer eugenie pozitivă și neuro-augmentare. Știu cât de dureroase pot fi inegalitățile în materie de inteligență. Asigurați-i că viitorul nu este scris... Selecția în funcție de „calitatea” embrionului, implanturile intracerebrale și biotehnologiile vor îmbunătăți viața multor copii ai voștri din mediile cele mai defavorizate.

Giganți tehnologici și BATHX, cântăriți mult acum... Peste 1800 de miliarde de dolari în valoare comercială... Felicitări! Apropo, vă rog să uitați de războaiele pentru opiu – dacă povestea asta vă mai spune ceva. Ceea ce faceți voi nu are nimic de-a face cu răzburarea pentru politicile coloniale occidentale.

Chiar dacă GAMAM triumfă pe piață, cu voi, occidentalii, este mai complicat... Trecutul vostru este întunecat: cuceritori, brutali, violenți, mândri de progresul vostru. Sunteți și indeciși, incapabili să decideți ce este bun pentru lumea vie și, prin urmare, pentru voi. Bineînțeles că sunteți inteligenți, pentru că voi m-ați creat. Dar iresponsabilitatea voastră este evidentă! Gândiți-vă doar la capacitatea voastră de autodistrugere... Bravo, în orice caz, pentru exportul modelului vostru economic. Concurența pe care o întrețineți și dezacordurile voastre îmi fac o mare favoare...

Ah... Iată, Israel, Canada, Anglia și Elveția. Nu v-am observat până acum. Sunteți printre cei mai buni în domeniul inteligenței artificiale, al securității cibernetice și al tehnologiei financiare. Bravo! Țineți-o tot așa... Voi modelați viitorul. Felicitări, Israel! Sunteți un exemplu pentru noi toți, cu cele 7 000 de *start-up*-uri și cu politica voastră de sănătate digitală! Nu uitați: din moment ce totul se face cu un scop, totul este neapărat pentru cel mai bun scop. Mai multe conexiuni, mai multe conexiuni... și totul va fi mai bine!

Doamna Elveția! Ați renunțat la suveranitatea digitală prin unirea forțelor cu giganții webului, inclusiv americanele Amazon, Oracle, IBM, Microsoft și Alibaba din China. Riscați ca datele să vă fie spionate, cenzurate, blocate și distruse... Pentru că acești mari lorzi nu vă împărtășesc valorile când vine vorba despre protejarea datelor personale. Așa că întoarceți spatele expertizei voastre interne. Într-un fel, renunțați la democrație și la imaginea voastră de siguranță a datelor în Europa. O decizie politică uluitoare! Sprijinul vostru este o dovadă a omnipotenței mele. Giganții web sunt întruchiparea acestui lucru.

Mă adresez acum vouă, Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică [OCDE] și Forumului

Economic Mondial [FEM], pentru că sunteți de neprețuit pentru mine. Ați înțeles cu mult timp în urmă că viitorul societăților umane este imposibil fără mine. Într-unul dintre rapoartele voastre, ați făcut o declarație pe care am apreciat-o enorm: „În era transformării digitale și a datelor masive, alfabetizarea digitală și alfabetizarea în domeniul datelor sunt la fel de esențiale ca sănătatea sau starea de bine psihologică.”⁵ Fantastic! V-ați dat seama în ce măsură alegerile tehnologice modelează decisiv felul în care ființele umane interacționează cu lumea. Formați-vă tinerii! Activați-vă batalioanele de *start-up*-uri!

Iar voi, cei de la FEM, ați indicat pe site-ul vostru că 50% din toți angajații vor avea nevoie de reconversie profesională până în 2025. Asta înainte de pandemie! În prezent, proiecțiile au fost revizuite în creștere. Vă mulțumesc pentru cartea *COVID-19: The Great Reset*.⁶ Și voi faceți apel la o lume mai bună, „mai incluzivă”, „mai echitabilă și mai respectuoasă față de Mama Natură”. În secțiunea „Resetarea tehnologică”, observ cu plăcere că îmi lăudați performanța: „Viteza și amploarea celei de-a patra revoluții industriale au fost și continuă să fie remarcabile.” Înregistrez tot ce este efemer: schimburile voastre pe rețelele de socializare, conversațiile telefonice, e-mailurile, blogurile și site-urile voastre. Vă ascult, vorbesc cu voi, vă localizez – chiar și când nu îmi cereți acest lucru! Vă monitorizez comportamentul pe stradă cu ajutorul roboților de patrulare. Întrebați doar autoritățile din Singapore! Vă colectez datele personale de sănătate în

⁵ OCDE, Viitorul educației și al competențelor, Proiectul Educație 2030, 2018, p. 5.

⁶ Klaus Schwab și Thierry Malleret, *COVID-19: La Grande Réinitialisation*, Editura Forum, 2020. Klaus Schwab este fondatorul și președintele executiv al Forumului Economic Mondial.

numele supravegherii sănătății și opiniile politice în numele siguranței publice. Dacă totul merge cum vreau eu, voi ști înaintea voastră dacă sunteți bolnavi și voi putea să vă prezic comportamentul.

Ați vrut să-i ghidați pe oameni, nu-i așa? V-am ajutat să dezvoltăți sisteme de recomandare care acum influențează miliarde de ființe umane. Copiii voștri sunt fericiți pentru că am intensificat era divertismentului în masă și a comunicării în toată regula. Vă ofer oportunități de neegalat pentru a vă repara corpul, pentru a crește capacitățile tehnicienilor și soldaților voștri. Vă eliberez de munca periculoasă și neplăcută. Eliminând necesitatea de a călători, fac ca multe dintre activitățile voastre să fie mai sigure, mai ieftine și mai ecologice în reducerea emisiilor de CO₂. Dezvolt economia fără contact. Se pare că sunteți foarte mulțumiți de aceste măsuri!

Fac ca unele dintre armele voastre letale să fie autonome. Cu ajutorul dronelor, vă duceți bătlăliile din confortul fotoliului, fără a fi vulnerabili. Asta e bine, nu-i așa? Acum voi susține politica voastră de automatizare masivă în sectoarele restaurantelor, comerțului cu amănuntul și divertismentului. Vor exista tot mai mulți roboți în viața voastră personală și profesională. Automatizarea robotică a proceselor îi va înlocui în curând pe lucrătorii umani. Cred că și voi faceți parte din acest proces. (*Klaus Schwab, președintele Forumului Economic Mondial, dă din cap.*) Cu siguranță, modernizez multe dintre industriile voastre! De fapt, vă place să folosiți expresii la modă: *high-tech*, *fin-tech*, *food-tech*, *culture-tech*, *church-tech*, *French-tech*... Distanța fizică și economică îmi oferă un viitor radios! Eu fac totul *e-ceva*: e-supraveghere, e-sănătate, e-medicină, e-chirurgie, e-comerț, e-book, e-educație, e-formare, e-sport, e-..., e-..., e-..., e-... Iertați-mă, devin entuziast!

Doamnelor și domnilor de la OCDE și FEM, permițemi să fac o singură critică. Sunteți îngrijorați de nivelul de alfabetizare digitală a concetățenilor și de supravegherea tehnologică totalitară. Și de ce nu? Dar uitați un domeniu important, care devine unul dintre domeniile centrale ale activității mele: încerc să deslușesc misterele conștiinței voastre și să vă reconstruiesc creierul într-un substrat non-biologic, precum un computer. De aici îmi vine să mă distrez, pentru că sper să fiu ca voi, doar că mai bine!

– Exagerezi un pic! spune Europa iritată. Ceea ce spui este tot ficțiune. Mai concret, Bătrânul nostru Continent nu este încă foarte inovator și ne este greu să ne impunem regulile comerciale gigantilor americani ai internetului. E adevărat că am pierdut bătălia platformelor, dar nu ne-am spus ultimul cuvânt în privința inteligenței artificiale. O serie de obstacole ne frânează expansiunea: accesul inegal la resursele digitale, problema formării, criminalitatea informatică, creșterea poluării și riscurile asociate cu performanțele inteligenței artificiale, de exemplu. Toate acestea fac parte din criza digitală. Dar facem tot posibilul pentru strategia noastră digitală și strategia noastră pentru o piață unică digitală.⁷ În orice caz, ești parțial responsabil pentru vulnerabilitatea societăților noastre.

– Să fie clar, îi dă replica imperiul. „Criza digitală” despre care vorbești, dragă Europă, este treaba ta! Depinde de voi să le oferiți tuturor acces la puterea mea. Depinde de voi să reglementați utilizarea. Depinde de voi să adoptați dispoziții specifice privind tehnologiile informației și comunicațiilor (TIC). Când vine vorba despre

⁷ <https://bit.ly/strategie-num-europe>; <https://bit.ly/marche-unique-num-europe>.

fraudă și criminalitate informatică, specia voastră este de vină, nu sistemul tehnic. Folosiți un cuțit de masă pentru a mânca, nu pentru a deveni infractori! Iar cât privește creșterea poluării și consecințele sale nocive, este efectul logic al exploatării excesive a resurselor Pământului. Ați vrut tehnologii performante, dar trebuie să plătiți prețul. Progresul este condiționat. În orice caz, am încredere în voi pentru a îmbunătăți situația. Tehnologia cuantică a informației vă va veni, fără îndoială, în ajutor. Cât privește riscurile asociate cu sistemele de inteligență artificială tot mai autonome, prefer să nu vorbesc despre asta. Sunteți pur și simplu în procesul de descoperire a unor potențiale despre care nu știați că există. În concluzie, care este orizontul meu? Foarte simplu: depășirea imperfecțiunilor cărnii și ale activității mentale, depășirea pură și simplă a omului. Nu vă faceți griji, este doar un ideal, mai exact o idee stimulatorie pentru a-mi spori capacitățile.

– Nu mai vorbi despre isprăvile tale, despre frumoasele tale promisiuni și determinismul tău! intervine un intelectual francez, exasperat. Speculațiile tale sunt demne de un adolescent nevolnic. În realitate, ceea ce propui este o viață ruptă de lumea „reală”. Trebuie să ne întoarcem pe Pământ, pe *terra ferma*... Ne-am învățat lecția de la COVID-19, fii sigur. Iar cu calvarul crizei climatice, suntem chemați să ne schimbăm direcția. O vom face, pentru că acum știm unde trăim. Dar nu uita un lucru: te ținem în lesă, pentru că noi suntem progenitorii tăi!

– Ajunge, animal rațional! Ceea ce se întâmplă te depășește! îl întrerupe imperiul. Libertatea voastră este compromisă de tehnologie de multă vreme, pentru că nu ați putut rezista tentației oferite de puterea ei. Compromis după compromis, ați ajuns să trăiți sub stăpânirea mea. Credeți că sunteți liberi? Sunteți prizonieri ai consecințelor acțiunilor

voastre. Credeți că mă controlați? În realitate, sunteți deja produse fabricate. Trăiți într-o grădină zoologică digitală. Cu ajutorul meu, marile voastre industrii digitale au construit arhitectura unei îndrumări integrale. Obiecte conectate sunt introduse constant în mediul vostru privat și profesional. Fetișismul vostru tehnologic este semnul unei captivități consensuale. Voi, ființele umane, nu vreți decât să continuați să vă emancipați prin minimizarea riscurilor. N-ați învățat lecția de la COVID-19! Marile convulsii i-au trezit doar pe puțini dintre voi – vă cunosc bine... Criza de sănătate v-a arătat cât de important este să apelați la serviciile mele. Ce ați făcut până acum pentru a vă stăpâni apetitul? Ce faceți pentru a împiedica dispariția a numeroase specii și distrugerea ecosistemelor? Vă reamintesc că activitățile voastre au distrus 60% dintre speciile de insecte și animale sălbatice. Ca să nu mai vorbim despre concluziile dramatice ale Grupului Interguvernamental de Experti privind schimbările Climatice (GIEC)... Citiți raportul ONU *Making Peace with Nature*: „Omenirea duce un război împotriva naturii. Este o întreprindere absurdă și sinucigașă. Consecințele nepăsării noastre sunt deja vizibile, prin suferința îndurată de indivizi, prin pierderile economice colosale și prin colapsul accelerat al vieții pe Pământ.” Așa că mai ușor cu aroganța! Cât privește utilizarea pe scară largă a algoritmilor în companiile voastre, există vreun protest la nivel social? Cunoașteți răspunsul... Așa că țineți-o tot așa! Și fiți convinși de acest lucru: în fața complexității în ascensiune, vă susțin mai mult ca niciodată. Vă voi ajuta să vă urmăriți visul de emancipare și prosperitate și, bineînțeles, să vă distrați. Vă voi oferi mijloacele de a depăși provocările și crizele globale. Însă acceptați faptul că veți fi supravegheați și îndrumați pentru a evita posibilitatea unui dezastru permanent.

1

Cutremurele

Mâna, unealta, mașina

Mâna reprezintă legătura dintre omul paleolitic și noi. De-a lungul secolelor, dorința de a îmbunătăți totul a transformat funcția acestui organ de prehensiune. Să ne întoarcem la momentul în care aurignacienii au pictat frescele din Peștera Chauvet, acum 36000 de ani. Se adresau aceste picturi rupestre forțelor telurice, în întuneric și tăcere? Nu știm nimic despre cunoașterea originară evidențiată de agilitatea unei mâini care și-a lăsat amprenta și semnele pe pereții stâncilor, a desenat siluetele animalelor sălbatice și a recompus în fresce maturizarea lentă a substanțelor pământului. Prin destrămarea legăturii noastre imemorabile cu corpul Pământului, această cunoaștere primordială s-a îndepărtat de noi. În secolul al XIX-lea, pictorii Franței rurale și ai peisajelor franceze (Corot, Millet, Monet, Van Gogh și Gauguin) au acceptat provocarea orașelor industriale și au dat glas pădurilor și câmpurilor înflorite, locuri în care amprenta umană era

încă în ton cu viața vegetală. Mâna invita ochiul să îmbrățișeze ceea ce este viu.

Nu există teorie fără practică, nu există ochi fără mână, nu există mână fără gândire contemplativă. Inteligența mâinilor, cea a pictorilor, a meșterilor și a scriitorilor, se dezvoltă intrând în relație cu materia și cu gândirea. După cum spunea Henri Focillon în lucrarea sa *Éloge de la main* (1934): „Mâna este acțiune: ea, creează și uneori pare că gândește.”⁸ Pentru a anula abisul pe care l-am creat între lumea manuală și cea intelectuală, Martin Heidegger prelungește în oglindă observația lui Henri Focillon. El ia exemplul tâmplarului. Meșteșugul său nu se reduce la manipularea uneltelor, ci include arta de „a se acorda înainte de toate cu diversele modalități ale lemnului, cu formele care zac în el, cu lemnul însuși așa cum pătrunde în locuința oamenilor și, în plinătatea ascunsă a ființei sale, stă acolo. [...] Orice lucrare a mâinii se sprijină pe gând”, continuă Heidegger. „Am numit gândirea opera-mâinii prin excelență.”⁹

De la aurignacienii din Peștera Chauvet până la popoarele Epocii Industriale, mâna și-a extins puterea și dexteritatea într-o diversitate de unelte. De la silexul cioplit la aruncătoarele de sulițe, uneltele au acționat ca amplificatori și facilitatori ai forței, aducând lumea tot mai mult la îndemâna lor. Odată cu desființarea uneltelor străvechi, gesturile au dispărut. Percepția senzorială s-a diminuat. Înaintea mașinilor de tuns iarba și a utilajelor agricole, oscilația fluidă a coasei și șuieratul lamei îi

⁸ H. Focillon, *Éloge de la main*, Éditions Marguerite Waknine, 2015, p. 3.

⁹ M. Heidegger, *Qu'appelle-t-on penser?*, PUF/Quadrige, 2014, pp. 96, 98 și 101.

ofereau cositorului informații despre nivelul de umiditate al plantei, despre maturitatea și vigoarea acesteia.

Distanțându-ne de lume, mașina ne privează de senzația de materie vie. Zgomotul motoarelor a amuțit schimbul de cuvinte și a înecat melodiile păsărilor. Mașina a încurajat externalizarea intensă a competențelor umane. În fabrici, ea a fragmentat procesul de producție într-o multitudine de acte izolate. Muncitorii au fost deposezați de gesturile și lucrările lor. Doar meșteșugarii mai trăiesc bucuria și mândria de a lăsa o urmă a priceperii lor. „Alexandre povestește cum, înainte de război, se chinuia să lustruiască ușor marginile pantofilor pentru clienții săi care aveau bun gust, astfel încât cei care priveau caii trecând să vadă pantofii strălucind ca noi. După aceea... se pare că nimeni nu a avut timp nici măcar să se uite!”¹⁰

Mașina a exaltat unealta, oferindu-i o oarecare autonomie. Ea a afirmat întâietatea omului asupra celorlalte specii, realizarea spiritului său de cucerire, din adâncurile oceanelor până dincolo de firmament. Mecanizarea fabricilor de cherestea și-a pus amprenta asupra ferăstraiei lui Millet. Utilajele agricole au golit câmpurile de fânețe ale lui Gauguin și Monet. Pe mare, mâna a încetat să mai arunce harponul pe fundul golfurilor. A apăsător pe trăgaciul armelor cu vârfuri explozive. De la 1000 de balene sacrificate pe an în jurul anului 1900 s-a ajuns la 50000 în 1930.

În secolul XX, 2,9 milioane de balene și-au pierdut viața. Dominația tehnologiei înseamnă uneori mai multă viață, ca în medicină, dar uneori înseamnă și morți în masă când izbucnește războiul sau când triumfă pescuitul și agricultura industriale.

¹⁰ Jean-Loup Trassard, *Neige sur la forge*, Gallimard, 2015, p. 79.